

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויקהל תשע"ד

השבת - היסוד לימי המעשה

מאותה מלאכה שהוא עתיד לעשותה ועוד לא עשה. ויבְרַךְ אֱלֹקִים אֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְפֹלָּ מְלֹאכְתוֹ", גם מהמלאכה שברא לעשות ועוד לא עשה.

אלא שעדיין יש לשאול: אם ה' סיים את כל המלאכות בששת ימי הבריאה, למה השאיר מלאכה אחת לאחר השבת? אולי מותר להסביר כך: הראשונים המשילו את השבת לשמחת "חנוכת הבית" שעושה מלך בשר ודם בסיום בניית ארמונו. והנה, אצל מלך בשר ודם, אם בניית הארמון היה מסתיימת בג' בתמוז, וגם חנוכת הבית היתה נערכת בג' בתמוז, היה מוכח מזה שהמלך מאד מחשיב את ארמונו, שהרי על כן עשה משתה ושמחה לכבוד סיום בנייתו, אבל לא היה מוכח מזה שגם יום ג' בתמוז הוא יום מיוחד אצלו. אבל אם הארמון עוד לא היה גמור, הוא יגמר להבנות רק בג' בתמוז, אבל המלך היה מקדים את החגיגה לראש חודש תמוז, אז היה מוכח שלא רק הארמון חשוב ונכבד אצל המלך, אלא גם יום ראש חודש חשוב אצלו, אשר על כן החליט לערוך דוקא בו את שמחת חנוכת הבית, למרות שהבנייה טרם הסיימה. כך גם בענין השבת: אם ה' היה עושה את כל המלאכות בששת ימי הבריאה, לא היה ניכר שהיום השביעי הוא יום חשוב אצלו. אבל אם ה' לא גמר את כל המלאכות, השאיר עדין את מלאכת הבערה, ובכל זאת עושה "חנוכת הבית" ביום השביעי, ניכר מזה שגם ה' יום הוא יום חשוב מאד. לכן השאיר הקב"ה את מלאכת הבערה לאחר השבת.

ביאורים נוספים ללא ד"לא תבְעֲרוּ אֵשׁ" וכו'

אבל יש עוד פירושים, למה אמרה תורה "לא תבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שְׁבַת שְׁבַתוֹן לָהּ, כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה יוֹמָת". ר' נתן אומר ש"הבערה לחלק יצאת" (שבת ע, א). כלומר, ללמד שהעושה כמה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל אחת ואחת מהן³. ויש שלמדו מפסוק זה, שלא לענוש עונשי בית דין בשבת (סנה' לה, ב), וכך גם פוסק הרמב"ם להלכה (רמב"ם הלכ' שבת פכ"ד ה"ז). [גם ענין זה ניתן לביאור על פי המשל שהזכרנו. ביום "חנוכת הבית" לארמון המלך, המלך לא רוצה שיתעסקו בענישת הפושעים. אמנם החנינה היא זמנית בלבד, כי אחרי השבת הפושעים יקבלו את עונשם, אבל בשבת, ביום חגו של המלך, לא רוצים לקלקל את החגיגה. הפושעים זוכים לחנינה מסויימת, ואין מענישים אותם היום⁴].

עוד אפשר לומר על דרך האגדה: הרי חז"ל אומרים, שבשבת הגיהנם שובת (עי' סנה' סה, ב ורש"י שם ד"ה קברו של אביו), אבל למי? רק למי ששמר שבת. מי שלא שמר שבת, גם הגיהנם לא שובת אצלו בשבת (זוהר ח"ב קנ, ב). על פי זה אפשר לפרש: לא תעשו מלאכה בשבת, כדי ש"לא תבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי", שאם תצטרכו ח"ו לשבת בגיהנם, לא תבְעֲרוּ לָכֶם שֵׁם הָאֵשׁ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, ולפחות בשבת תהיה לכם שם מנוחה (ועי' כעין זה בבעל הטורים שמות

למה נשתנתה מלאכת הבערה משאר המלאכות?

התורה אומרת: "וַיְקַדְּשׁ מֹשֶׁה אֵת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם... שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֹאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שְׁבַת שְׁבַתוֹן לָהּ, כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה יוֹמָת. לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שמות לה, א-ג). שואלים חז"ל: למה צריכה התורה לומר, "לא תבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי"? הרי נאמר כבר בפסוק הקודם, "בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ... כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה יוֹמָת", ובכלל זה הבערת אש, שאף היא מלאכה!

חז"ל ענו על שאלה זו בכמה דרכים¹ (שבת כ, א; שם ע, א; סנה' לה, ב), ואחד התירושים שאמרו הוא, ש"הבערה ללאו יצאת" (שבת ע, א). כלומר, התורה פִּרְטָה במיוחד את מלאכת הבערה, כדי ללמדנו שהבערה אינה בכלל "כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה יוֹמָת". היא אסורה בלאו בלבד, ואין חייבים עליה מיתה. רוב הפוסקים לא פסקו כך, אבל זוהי דעת רבי יוסי, כפי שמובא בגמרא² (שם).

מה הסברא בזה? למה חילקה התורה (לרבי יוסי) בין מלאכת הבערה לשאר המלאכות? שמעתי ממורי ורבי הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל לבאר כך: הרי השביתה שלנו בשבת היא מעין שביתה של הקב"ה במעשה בראשית. מאחר ו"שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ... וַיִּנַּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שמות כ, י), לכן ציוה ה' גם עלינו לשבות ביום זה מאותן מלאכות ששבת מהן הוא ית' באותה שבת. אבל היתה מלאכה אחת שה' לא שָׁבַת ממנה באותה שבת. לא שָׁבַת ממנה, מפני שלא השתמש בה גם בימים שלפניה. באיזו מלאכה מדובר? - במלאכת הבערה! חז"ל הרי אמרו, שהאש עלתה במחשבה לפרות בערב שבת, אבל למעשה נבראה רק במוצאי שבת (פסחים נד, א), [ולכן במוצאי שבת אנו מברכים "בורא מאורי האש", על בריאת האש במוצאי השבת הראשונה שהיתה בעולם]. ממילא, כיון שהשביתה ממלאכת הבערה היתה שונה מהשביתה משאר המלאכות, שכן האש לא נבראה בשלמותה בששת ימי המעשה, לכן אין מלאכה זו נחשבת כמלאכה מוחלטת, אלא רק "מקצת" מלאכה, ולכן החיוב עליה הוא רק חיוב לאו, ולא חיוב מיתה. כך באר מו"ר הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל.

על פי זה אפשר להסביר יפה את פסוקי פרשת "ויכולו". הפסוק אומר: "וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹקִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה (לשון עבר), וַיִּשְׁבַּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְפֹלָּ מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה (לשון עבר). וַיְבָרַךְ אֱלֹקִים אֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְפֹלָּ מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת" (לשון עתיד) (בראשית ב, ג-ג). למה לא נאמר גם כאן בלשון עבר, "כִּי בּוֹ שָׁבַת מְפֹלָּ מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה"? אולי אפשר להסביר כך: כוונת הפסוק לומר, שהקב"ה שָׁבַת ביום השביעי לא רק מן המלאכות אשר עשה כבר, אלא גם

הדבר, [כמו: "צִהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבְּהָ, וְאֶל אִמָּה תִּכְלֶנָּה מִלְמַעְלָה" (בראשית ו, טז), שתרגם אונקלוס: "ניהור תעביד לתיבתא, ולאמתא תשכללינה מלעילא"], והן כ"י יסוד הדבר [כמו: "למן היום הוסדה ועד עתה" (שמות ט, יח) שתרגם אונקלוס: "למן יומא דאשתכללת ועד כען".] וכן "בְּכֹרֶיךָ יִסְדְּנָה" (יהושע ו, כו) תרגם יונתן בן עוזיאל: "בְּכֹרֶיךָ יִשְׁכְּלִינָה".] והנה, את התרגום לפסוק "וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" אפשר לכאורה להבין רק במשמעות של השלמת הדבר, שהרי פסוק זה נאמר בסוף מעשה בראשית, לאחר שהתורה פירטה כבר את כל מה שנברא בששת ימי הבריאה. אבל נראה שאפשר לפרש את דבריו גם במונח של ייסוד הדבר. ואם נפרש כך, כוונת הפסוק תהיה, שעכשיו, לאחר סיום מלאכת הבריאה וכניסת יום השבת, הבריאה קיבלה את היסוד לקיומה. השבת היא יסוד לכל הבריאה. אמנם השבת היא הסוף של מעשה בראשית, אבל סוף מעשה במחשבה תחילה, וכבר בתחילת מעשה הבריאה היה מונח הענין של השבת. כל ששת ימי הבריאה לא באו אלא כדי שיהיה אחריהם היום השביעי, יום השבת, שהוא היסוד לכל מלאכת ששת הימים.

למה השבת היא יסוד לששת ימי הבריאה? כי ששה ימים אדם פועל בעולם, או נדמה לו שהוא פועל בעולם, והוא יכול ח"ו לשכוח שיש מי שמנהיג את העולם. בשבת ניתן לו לשבות מכל מלאכה, כדי לזכור שיש מי שמנהיג את העולם. לא אני מנהיג את העולם, אלא ה' מנהיג את העולם. לי רק נדמה שאני פועל, אבל באמת הקב"ה פעל ועשה הכל. לכן שבת היא יסוד העולם, יסוד לכל ששת ימי המעשה, כאשר התכלית היא להגיע ליום שכולו שבת, שבכל הימים נכיר את יחוד ה'.

המקדש - יסוד העולם

באותה מידה המקדש הוא יסוד של כל הבריאה. הרב הדרי שליט"א מביא תמיד את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין, שקדושת שבת היא כעין קדושת המקדש, ומה שהמקדש בבחינת המקום, השבת היא בבחינת הזמן ("פרי צדיק" בראשית א', ועוד). לפי זה, כמו שהשבת היא יסוד הבריאה, כך גם המקדש הוא יסוד לכל הבריאה, מקום שבו מתגלה יחוד ה' וכבוד ה', השכינה שורה שם, הנבואה שורה שם, התורה שורה שם, הכל שורה שם. שבת היא המקבילה למקדש, המלאכות שהיו במקדש הן המלאכות שהשבת שובתת מהן. העולם נקרא עולם מפני שהוא מעלים את מציאות ה'. אדם רואה לפניו עולם עם כל מיני כוחות שפועלים בעולם, ולא רואה את הקב"ה בעולם, אז העולם מעלים את מציאות ה'. זה למי שטיפש. למי שחכם - "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱ-ל, וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מְגִיד הַרְקִיעַ" (תהלים יט, ב). כל העולם מגלה שיש מנהיג לעולם. אברהם רואה בירה ומבין שלא יתכן שיש בירה בלי מנהיג, הרי שידע מי המנהיג של הבירה, כי לחכם העולם לא מעלים, רק לטיפש העולם מעלים. השבת צריכה להסיר את ההעלם, להזכיר שיש מי שמנהיג את העולם.

בספר יצירה (פ"ג מ"ד) כתוב, שהבריאה נחלקת לשלשה חלקים, עולם שנה נפש. עולם - זו בחינת המקום, והבסיס למקום זה המקדש. שנה - זה הזמן, והבסיס לזמן זו השבת. והנפש - זה האדם, והבסיס לבחינה זו אלו ישראל. ישראל הם השבת של בחינת הנפש. יש הרבה נפשות בעולם, וה"שבת" שלהם, העידית והחלק המקודש שלהם, אלו ישראל. ישראל, המתוקנים שבאומות, הם אלו שיביאו במהרה בימינו לתיקון כל העולם במלכות ה', כי הם הבסיס לכל

לה, ג). [לכן כתוב ברמ"א, להאריך במוצאי שבת באמירת "ויהי נעם" ובסדר קדושה, כדי שיהיה לרשעים עוד קצת שקט לפני שיחזרו לגהנם (רמ"א אורח סי' רצ"ה).] וכן כתבו מטעם זה להאריך באמירת "והוא רחום" ו"ברכו" במוצאי שבת (עי' רמ"א שם סי' רצ"ג ס"ג, ובכפ"ח החיים שם ס"ק י"ב)].

עוד יש לפרש על פי דברי הגמרא שאומרת: "אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר: "וְאֵם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת... וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעֲרֵיהָ, וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת יְרוּשָׁלַם, וְלֹא תִכְפְּהוּ" (ירמיה יז, כז). מאי וְלֹא תִכְפְּהוּ? בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה" (שבת קיט, ב). אפשר א"כ לומר, שהפסוק "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִיֶה לָכֶם קָדֵשׁ" וכו' בא להזהירנו, שלא לעשות מלאכה בשבת, כדי שלא "לֹא תִכְפְּהוּ אֵשׁ בְּכָל מְשַׁבְתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת". כלומר, כדי שלא נגרום ח"ו להבערת אש במושבות בני ישראל, בגלל יום השבת שאינו נשמר. אולי מטעם זה נכתבה אזהרה זו בסמוך למלאכת המשכן, כדי לרמז לנו, שאם לא נשמור את השבת, תהיה שרפה, וגם המשכן ישרף ויחרב, וכמבואר בגמרא (שם) לגבי המקדש: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת, שנאמר: "וּמִשְׁבְּתוֹתַי הֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם וְאָחַל בְּתוֹכָם" (יחזקאל כב, כו).

בניית המשכן כבריאת שמים וארץ

אך כידוע, הסמיכות בין אזהרת השבת למלאכת המשכן לא באה רק לצורך ענין זה. כל ל"ט מלאכות האסורות בשבת נלמדות מסמיכות זו (עי' שבת מט, ב), וכן הלכות נוספות הנוגעות לשבת. כידוע, בשבת רק "מלאכת מחשבת אסרה תורה" (ביצה יג, ב ועוד), [ומזה נובעים כמה פרטים, הן לפטור (פְטוּר "מקלקל" ופְטוּר "מתעסק") והן לחיוב (עי' ב"ק ס, א)]. היכן כתוב בשבת "מלאכת מחשבת"? לא כתוב בשבת "מלאכת מחשבת". "מלאכת מחשבת לא כתיבא" (חגיגה י, ב). אלא שבמשכן כתוב "מלאכת מחשבת" (שמות לה, לג). ומזה לומדים, שגם בשבת, שנשמרה למלאכת המשכן, "מלאכת מחשבת אסרה תורה".

למה באמת תלתה התורה את השבת במשכן? מה הקשר בין שבת למשכן? - הקשר הוא, שבשבת צריכים אנו לשבות מכל המלאכות שנבראו בהן שמים וארץ, כדרך שְׁשַׁבְתָּ מֵהֵן הַבוּרָא ית' ביום זה, (כפי שהזכרנו לעיל). כיצד נדע אלו מלאכות הן בגדר "מלאכת בריאת שמים וארץ", כדי שנשבות מהן? איזה מושג יש לנו בבריאת שמים וארץ? - דבר זה נלמד מן המשכן! חז"ל אמרו, "יודע היה בצלאל לצרף אותיות (כלומר: השמות הקדושים) שנבראו בהן שמים וארץ" (ברכות נה, א). משמע, שלמלאכת המשכן היתה דרושה חכמה כעין זו שדרושה לבריאת שמים וארץ. מדוע? - כי המשכן הוא "זעיר אנפין" של הבריאה, ומקפל בתוכו את כל הבריאה כולה⁵. לכן נלמדות מלאכות שבת מן המשכן, כי המלאכות ששמשו לבניית המשכן, הן הן המלאכות ששמשו כביכול לבריאת שמים וארץ, ואשר מהן עלינו לשבות בשבת.

יום השבת - היסוד לששת ימי בראשית

שבת היא הבסיס לעולם. "וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" (בראשית ב, א) - תירגם אונקלוס: "ואשתכללו שמיא וארעא". מה פירוש "ואשתכללו"? שכלול יכול להתפרש הן כסיום והשלמת

העולם.
 הכוזרי אומר, ש"ישראל באומות הם בבחינת הלב באברים" (כוזרי מאמר ב' אות ל"ו). כמו שהלב מחיה ומנהיג את כל האיברים, כך ישראל מחיים ומנהיגים את כל העולם. הגויים לא מכירים בזה, לא מבינים עדין, אבל האמת היא שישראל באומות כלב באיברים, שהם היסוד של כל האומות.

לימוד תורה בשבת

צריך להשתדל לנצל את השבת. אמנם השבת ניתנה לעונג, לאכול בה שלוש סעודות ולנוח בה מעמל ימי המעשה, ו"שינה בשבת תענוג" ראשי תיבות שב"ת, כמובא בשל"ה (מס' שבת פרק נר מצוה), אך כבר כתב השל"ה "ובלבד שלא ירבה בו יותר מדאי, שלא יביאנו לביטול התורה, כי לא איברו שבתות אלא לגירסא" (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג). ולכן, כדאי גם לנצל את השבת גם ללימוד תורה. כי כמו שהמקום הקדוש, המקדש, תפקידו לשרת את הקדושה, כך גם הזמן הקדוש תפקידו לשרת את הקדושה. כדאי א"כ לנצל את השבת לא רק לאכילה ושתייה, אלא גם ללימוד התורה. הרבה השגות רוחניות שאי אפשר להשיג בימות החול, אפשר להשיג בשבת. גדולים רבים העידו, שהצליחו להשיג בלימוד התורה בשבת הרבה יותר מאשר בחול.⁶ מפני שהשבת היא מעין עולם הבא, ובעולם הבא - כשהנשמה משוחררת מכבלי הגוף - השגותיה הרוחניות גבוהות יותר מאשר בעולם הזה.⁷ השבת נקראת "מתנה טובה" שהקב"ה נתן לנו (שבת י. ב), מפני שיש בה יותר קרבת אלקים מאשר בחול. זוהי המתנה הטובה שבשבת - קרבת האלקים שאנו זוכים לה ביום הזה.⁸

אמנם מרבים גם באכילה ושתייה בשבת, ומשתדלים להכין לה מאכלים משובחים, אך כבר אמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל (בשם הגר"י מסלנט זצ"ל), שהגם שמצוה לאכול צ'ולנט בשבת, יש להזהר שלא להכניס גם את השבת אל תוך הצ'ולנט ולאכול גם אותה עמו! (ע"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 227) וכונתו רצויה, שעונג שבת אסור שיתבטא רק באכילת צ'ולנט ושאר מעדנים, אלא צריך להתענג גם מהצד הרוחני של השבת.⁹ אַז תַּעֲנֵג עַל ה' נאמר על השבת (ישעיהו נח, יד), ולא "אז תתענג על הצ'ולנט"^{10,11}. עיקר השבת הוא ההשגות הרוחניות שאפשר לזכות בהן ביום הזה. אפשר להגיע ליותר דבקות בה' ביום השבת, שהוא יום מנוחה וקדושה, יום שהלב פנוי יותר למחשבות קודש. אנו מבקשים מה' "שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו", כי התכלית של השבת היא שנהיה עסוקים בעבודת ה', ואם יש ח"ו צרה ויגון ואנחה בשבת, זה מפריע לנו. לכן אנו מתפללים לה', שנהיה פנויים לקבל את קדושת השבת, ואת ההשגות הגבוהות של השבת. שתהיה לנו "מנוחה שלמה שאתה רוצה בה". לשאוף להתקרב אל ה', להתקרב לחיי עולם הבא, ולהכניס את העולם הבא כבר כאן, אל תוך חיי העולם הזה.¹²

אנו אומרים: "והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך", שבאמת נוכל לנחול את השבת כפי שהיא ראויה להיות, להיות ראויים למתנה הטובה שה' נתן לנו, להשתמש בה לעבודת ה'. נכון שהכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם (פסחים סה, ב) - ביו"ט רבי אליעזר סובר שאולי לא צריך לכם, ואדם רשאי גם להקדיש את כולו לה' (שם), אבל בשבת כולם מודים דבעינן

להשיג ש"יש אלקים" - מתוך התורה והשבת

מצינו שקדושת המקדש, קדושת ירושלים, עתידה להתפשט על כל א"י, וקדושת עם ישראל תתפשט על כל העולם, שכולם יהיו עבדי ישראל, יתקרבו לעם ישראל ולתורת ישראל, ושקדושת ישראל תתפשט על העולם, וקדושת התורה תתפשט על העולם, שנגיע למצב של "וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו", והמשולש של עולם שנה נפש יתקדש כולו. העולם כולו יתקדש יותר ממה שהוא היום, והשנה כולה תתקדש יותר ממה שהיא היום, והנפש תתקדש כולה. כל הנפשות יקבלו את תורת ישראל, וכל שכן ישראל בעצמם יעלו מעלה מעלה, יגיעו למדרגות הרבה יותר גבוהות וישיגו הרבה יותר מהיום. השבת עוזרת לנו להשיג תורה, המקדש עוזר לנו להשיג תורה, כמה שנהיה יותר מסוגלים, ההשגים שלנו יהיו יותר גדולים. זה ה"יום שכולו שבת" שאנו מצפים לו, שנהיה דבוקים רק בה', לא בשום מטרה אחרת. מה זה עוה"ב שחז"ל מתארים לנו? עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה (ברכות יז, א). זו כל התכלית, להיות דבוקים בה' כמה שיותר. עד הסוף אף פעם אי אפשר להגיע, שום בשר ודם ושום מלאך לא יגיע אף פעם למדרגת ה', אבל להתקרב כמה שאפשר יותר - צריך להתקרב. משה רבינו כבר שלשת אלפים שנה בגן עדן, והוא עדין מתקרב. לא הגיע ולא יגיע למדרגת ה', אבל הוא מתקרב יותר ויותר, וזהו העידון האמיתי של עוה"ב, שמשגיגים יותר ויותר השגות באלקות ובדרכי ה'.

כמוכן, מי שזו השאיפה שלו כבר כאן בעוה"ז, יהנה יותר בעוה"ב כששאיפתו תתממש, ומי שבעוה"ז לימוד התורה הוא רק כעול על צוארו - לא יהנה כ"כ בעוה"ב, גם אם יזכה להגיע לשם. כמו שגם במקדש, "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה" (תענית ל, ב), שאין זה רק בתור שכר ועונש, במידה כנגד מידה, אלא גם בדרך הטבע. אדם שלוקח דבר ללב, שמח כשהוא בא על תיקונו. אדם שאינו לוקח את אותו דבר ללב, לא אכפת לו גם כשבא על תיקונו. למשל: יש אנשים שיוצאים מהכלים אם "ביתר ירושלים" ניצחה. לעומת זאת, אני יכול ב"ה לחיות טוב גם אם "ביתר ירושלים" מפסידה, ולכן, גם כשהיא מנצחת אינני מתפעל מזה יותר מדי... (אמנם יש אמנם אנשים שנצחון של "ביתר ירושלים" הוא ראייה אצלם ש"יש אלקים", אבל אני ב"ה מאמין שיש אלקים גם אם "ביתר ירושלים" מפסידה, ולכן אינני זקוק לנצחון שלהם, וגם אין לי מה לשמוח עליו...). מי שלוקח דבר ללב, שמח כשהוא בא על תיקונו, ומי שאינו לוקח את אותו דבר ללב, לא אכפת לו גם כשבא על תיקונו. ממילא, מי שלא אכפת לו אם יש מקדש או אין מקדש, אז לא תהיה לו כ"כ שמחה כשהמקדש יבנה, כי גם כשלא היה מקדש, לא היה כל כך אכפת לו מזה. אנו ב"ה יודעים ש"יש אלקים" גם אם ביתר ירושלים לא מנצחת, אבל רוצים שהשאיפה שלנו תהיה להשיג

"יש אלקים" מתוך התורה ומתוך השבת, מקדושת ארץ ישראל, להגיע לקרבת אלקים עוד ועוד בלי גבול, זו השמחה הגדולה והשאיפה הגדולה שלנו, למשולש הקדוש הזה, עולם שנה נפש, המתבטא במקדש בשבת ובישראל.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. וגם מפרשי התורה תירצו שאלה זו בכמה אופנים על דרך הפשט.
2. יש להתבונן, מה טעמו של רבי יוסי דס"ל כן, הא בעלמא קי"ל דדבר שיצא מן הכלל ללמד, על הכלל כולו יצא, ולהכי ס"ל לרבי נתן דהבערה לחלק יצאת, כמבואר ברש"י (סנה' לה, ב ד"ה לחלק). וכבר עמד בזה הרמב"ן (שמות לה, ג) וכתב, דטעמיה דר' יוסי הוא, משום ששינתה התורה בלשונה בפסוק הקודם ולא אמרה "כָּל הָעֵשָׂה בּוֹ כָּל מְלָאכָה יוֹמֵת", רק אמרה "כָּל הָעֵשָׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת", א"כ הבערה כלל לא היתה מלכתחילה בכלל, וא"כ לא שייך לומר כאן "כל דבר שהיה בכלל" וכו'. [וביאור זה של הרמב"ן הוא לשיטתו (בריש דבריו שם), שלשון מלאכה סתם אינה כוללת מלאכת אוכל נפש, ורק לשון "כל מלאכה" כוללת גם מלאכת אוכל נפש]. ועוד תירץ, מדקאמר קרא בלשון לאו בעלמא "לא תִּבְעֲרוּ אֶשׁ כָּל מְשֻׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", ולא קאמר "כל המבעיר אש בכל מושבותיכם ביום השבת יומת", משמע לרבי יוסי דהוא לאו בעלמא, ואין בו חיוב מיתה.
3. כך פירש רש"י בפסחים (ה, ב ד"ה ושמע מינה) ובשני מקומות במס' סנהדרין (לה, ב ד"ה לחלק יצאת; סב, א ד"ה לחלק). אבל ביבמות (ו, ב ד"ה לחלק) פירש "לחלק יצאת" לענין מיתת ב"ד, וז"ל: "שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל המלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל לחלק: מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייב עליו כרת וסקילה בפני עצמו".
4. ומשל זה נצרך במיוחד, אם נאמר שגם עונשים שאינם בהם חילול שבת אסרה תורה לתת בשבת (עי' מג"א סי' של"ט סק"ג).
5. "כי שמונה עשר דברים הם במשכן, שהוא עולם אמצעי. וכמו הם פְּעוּלֵם העליון, וככה העולם הקטן" (אבן עזרא שמות כו, א). והעולם הקטן - זהו האדם, כפי שמביא האב"ע לפני כן, "כי האדם כדמות עולם קטן". [ומקור הדברים - בחז"ל: "המשכן שקול כנגד כל העולם, וכנגד יצירת האדם שהוא עולם קטן" (תנחומא פקודי סי' ג)].
6. וכדברי האבן עזרא: "כי ה' קידש זה היום, וְזָמְנוּ לְקַבֵּל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים" (אבן עזרא שמות כ, ח. וכן כתב גם בפירושו לספר בראשית ב, ג). וכן כתב ב"בן איש חי" (פרשת שמות, שנה שניה): "כתבו המקובלים, שגדול הפועל הנפעל מעסק התורה בשבת אלף פעמים מן הנעשה בחול". ועי' ב"שערי תשובה" (או"ח סי' ר"צ סק"ב) בשם האר"י ז"ל, שהמחדש חידושי תורה בשבת, מעטרין לאביו בעולם העליון, ולכן נסמכה מצות שבת למצות כיבוד אב [בעשרת הדברות, וכן בפסוק: "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבָּתִי תִּשְׁמְרוּ" (ויקרא יט, ג)]. וגם זה מורה על מדרגתו המיוחדת של לימוד התורה ביום השבת דוקא. ועי' משנ"ב (סי' ר"צ סק"ג) בשם הזוהר, שמצוה לחדש חידושי תורה בשבת.
7. וכן בארץ ישראל - ש"מי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אב"ע בראשית לג, יט) - אפשר להגיע להשגות בתורה יותר מאשר בחז"ל, כמו שכתב הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל: "העוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת... ובדורנו אנו רואים בחוש, כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל... ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחינוך התורני בשאר הארצות" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 196).
8. וזהו ענין הנשמה היתרה שנותן הקב"ה בכל אדם בערב שבת (ביצה טז, א), כפי שפירש ה"שיטה מקובצת" (שם) את ענינה, ש"חל עליו שפע אלקי וְשִׁכַּל יותר, לעסוק בתורה ולעיין במעשה ה'". ועי' גם בהערה הבאה.
9. וזה לשון הרמב"ן בביאור הפסוק "יָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ": "וטעם (=ופירושו) 'לְקַדְּשׁוֹ', שיהא זכרונו בו להיות קדוש בעינינו... שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, לְהַפְנוֹת בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשנו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה'".
10. ובהגהות "בגדי ישע" (לבעל השל"ה) על המרדכי מס' שבת (פרק ט"ז ס"ק ה') כתב, דמה שהקפידה התורה דוקא על אכילת פת בשבת, ולא סגי ליה באכילת ג' סעודות מדברים אחרים, זהו "משום ברכת המזון, כדי שנאכל ונשבע ונברך לכבוד שבת, ונזכיריהו בברכת המזון ג' פעמים", [שזה לא שייך בברכה אחרונה אחרת]. הרי שהתורה לא הסתפקה בכך שאדם רק יאכל בשבת, אלא חייבה דוקא אכילה כזו, המביאה לידי חיוב ברכת המזון, כדי שאדם לא רק יאכל לכבוד שבת, אלא גם "יברך לכבוד שבת".
11. ומה שפירש רש"י, שנשמה יתירה שנותן הקב"ה באדם בשבת, היא "רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לְרַחֵם, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו" (רש"י ביצה טז, א ד"ה נשמה יתירה), דלכאורה הוא פלא: הזוהי נשמה יתירה? ! הלא אין זה אלא ג' ו' יתר! אלא שפירשו בזה, שדוקא מפני שיש באדם נשמה יתירה, מסוגל הוא לאכול ולשתות יותר בקדושה, "ואין נפשו קצה עליו" - הנשמה אינה סולדת מאכילה זו - כי אין זו אכילה של גוף, אלא אכילה של קדושה, והיא אכילה רוחנית כאכילת קדשים. ועי' עוד בענין זה ב"ישראל קדושים" לרבי צדוק הכהן מלובלין (ריש אות ה' ד"ה ובמג"א). [זהו גם הטעם לכך, שמי שאינו שומר שבת אינו יכול להרגיש את טעמו של התבלין ששמו "שבת" הנמצא בתבשיל של שבת (שבת קיט, ב)]. כי טעמו של תבלין זה הוא רוחני, ולא גשמי, ורק שומרי שבת מרגישים אותו. ואע"פ שגם גוי מרגיש שתבשיל של שבת ריחו נודף, ויש בו דבר מיוחד (שם), זהו מפני שחוש הריח הוא חוש רוחני ביחס לשאר החושים, ומרגיש גם בדברים רוחניים (עי' בני יששכר, מאמרי חודש סיון מאמר ד' אות ח'). אבל בחוש הטעם - אין הגוי מסוגל להרגיש טעמו של תבלין זה].
12. כתב השל"ה: "כבר דקדקו בספר הבהיר (אות ק"ס), מה זה עולם 'הבא', עולם 'שיבוא' הוה ליה למימר כו', עי' שם. אבל על דרך הפשט הוא בא גם עתה, למי שזוכה ודבק בו יתברך רואה עולמו בחייו" (של"ה פרשת ויקהל פקודי, תורה אור). ולפי האמור כאן למעלה, הזמן המסוגל לזה ביותר הוא ביום השבת.